

מסקרן, מפחיד גם כאשר נאלצים אנו להיר-
דות שאמת ידועה הולבשה הפעם בכגדון
חדש, אפילו כאשר אנו מודים כי הנאמר
בספר הוא מקורי. עם זאת הגיע הזמן בו
יש הכרח לחפש הצדקה לכל שורה כתובה:
האם היא מעניקה משהו חדש לאנושות?
האם יש לה צידוק רק בשל אפיה?..."
אפשר להתווכח אם הנחות אלה מחייבות
מחברים אחרים, אך אין ספק שהן צריכות
לחייב את המחבר. ובכן, לאחר קריאה
ב-400 עמודי ספרו של ד"ר א. כלב חוזרת
הקושיה אל בעליה: מה הצדקה יש לאלפי
השורות שכתב.

אכן, ד"ר א. כלב מקדים רפואה למכה ומס-
ביר כי הרעיון היסודי בהשקפת-עולמו, המו-
צאת את ביטויה בנובילות שלו, היא הגרו-
טסקיות. הגרוטסקה היא, כידוע, ציור קומי-
אירוני המסלף את דמות המציאות באמצעות
ניגודים קיצוניים ביותר, המביאים את ההווי
המתואר עד אבסורד. הגרוטסקה יודעת
לצרף יחד את השטני ואת האלוהי ולשפנם
בכפיפה אחת. חידושיו של המחבר הם,
אפוא, בתחום הגרוטסקי, כאשר "הטראגי
עומד מול המצחיק, הקטנוניות מול גודל
הנפש, הזוועה ליד האושר והתהוה-ובוהו
ליד הסדר המופתי". כך נוצרת ערבוביה
של דמויות ואירועים, תיאורים ורעיונות,
שבהם נתקשה למצוא את ידינו ורגלינו. גם
גרוטסקה צריכה לאיזה הגיון משלה.

הנובילות של ד"ר א. כלב הן התגלמות
קיצונית ביותר של הגרוטסקה, הטמונה
במוח האדם. "נתח קטן של רקמה חיה מול
היקום המפואר והעשיר, וכל היקום העצום
הזה מוצא את מקומו בדמיון האדם. ואם
קיים עוד יקום, גם הוא ימצא על-נקלה
מקום במוח כה קטן. הפירוד הזה מסוגל
להבין את העולם הענקי הסובב אותנו..."
יש לשים לב לתאריך של דברי ההקדמה—
קיץ 1941, ולמקומם—סופיה שבבולגריה.
באותו קיץ התרחבה מלחמת-העולם השנייה
וגרמניה של היטלר פלשה לרוסיה הסוביי-
טית. בולגריה לא נסחפה עדיין לרצח ההמו-
ני, אך להבות השריפה הבינלאומית האירו
את שמיה היטב. ד"ר א. כלב ניסה להבין

כלשהו, שבה נתקלנו ב"המעברה", ב"הת-
בהרות" התנועה אטית, אטית מאד, לעתים
מזדחלת ממש. אך אל נא יינצר הרושם
שאינ דברים של ממש מתרחשים כאן.
למעשה, כל הסובב את יעקב דורי שרוי
בתנועה, ובתנועה מהירה דווקא, אולם
בנפש הגיבור פנימה אין כל תנועה עד
לסוף הספר: יעקב רוצח באכזריות רבה
מקק שראה במטבח, וסופו שהוא מתעלף
בשל הצטברותן של חוויות רבות שנקלטו
וגרשמו בנפשו במשך שבועות, ללא תגובה
בשעתן. דומה כי אמנם עיקרו של "התבה-
רות" אינו אלא ניגוד זה שבין עולם היצוני
מהיר-תנועה לבין עולם פנימי שקפא על
עמדו לרגע קט.

ניגוד נוסף, חשוב לא פחות, הוא הניגוד
בין הרושם היצוני שיעקב משרה על
הבריות—"תדמית" של אדם סולידי, יציב,
שקט, מסודר וחסר-לבטים, לבין האמת,
שיעקב—ועמו הקורא—חש בה היטב, כלומר:
שהוא דמות רצוצה, חסרת-נחת, אדם שהאכ-
זבות וההיסוסים הציפוהו עד כי שיתקו בו
כל רצון לפעול. אפשר לומר, אפוא, שהת-
נועה האטית, הגוררת שיעמום לכאורה, היא
פונקציונלית, היא תכלית לעצמה בהיותה
חלק מאותה קומפוזיציה מודעת המלפדת
יחדיו שני צמדי ניגודים.

גם לשונו של בלס ראויה לשימת-לב. אמנם
אין היא נושאת סממני סגנון בולטים,
אידיאליסטיים, אך עם זאת הריהי לשון
עשירה, קלה ומגובשת. באחת—לשון התבה-
רות!

ש.ק.

גרוטסקה

בדברי המבוא מסביר המחבר, ד"ר כלב,
כי "הגיע היום העצוב בו צריך היה להודות
כי הכל כבר נאמר, שכל ספר אשר אנו
נוטלים ביד מפחיד אותנו יותר מאשר

* א. כלב: גרוטסקה (נובילות); הוצאת מי-
לוא, 1973; 396 עמ'.

שבמשנה, בגמרא ובמדרשים עסקו בפירושי שים ובביאורים ובהסברה לפסוקי המקרא ונמנעו מהרחבת היריעה ומכניסה לפרטים של מה למעלה ומה למטה, מה לפנים ומה לאחור. בן-ציון פירר מרחיב את היריעה וסיפוריו מלאים תיאורים מפורטים, שיסודם ב"הררי קודש" של המקורות המרובים. לו לא היה צמוד לתורה שבכתב ולתורה שבעל-פה אולי היה חפשי יותר בכתיבתו, קורא דרור לכשרונו התיאורי ומצליח הן בהעלאת הדמויות הן בסיפורי המעשים.

הסיפורים על משה פותחים במותו של יוסף ובתיאור הסבל והצרות שבאו על בני שנים-עשר השבטים במצרים. הולדתו של משה, חינוכו וגידולו בבית פרעה ויציאתו אל אֶחיו, מעשה הסנה ועמידתו לפני פרעה ויציאת-מצרים, מסופרים מתוך נאמנות למקורות. התיאורים מפורטים ביותר, ולפעמים הם תורגים מן המשמעות המצומצמת של הפסוקים הנוגעים להם שבתוך המקרא. גם האגדות זוכות להרחבה עניינית.

בפרק על "ביות מצרים" מספר המחבר כי בני-ישראל נענו למשה באי-רצון, "באותה שעה לא היו בני-ישראל להוטים אחרי כסף וזהב. תשוקתם היתה עזה לצאת ממצרים ולוא יצאו בערום ובחוסר כול. דבריו של משה נתקבלו כמצוה שיש למלאות אחריה בלי לשאול שאלות. גם הנשים שאוהבות להתקשט לא התפעלו במיוחד מדברי משה האחרונים". ולאחר-מכן, כשבאו אל המצרים וביקשו מהם כלי-כסף וכלי-זהב, והמצרים טענו שאין להם, אמרו להם בני-ישראל כי ראו את הדברים אצלם בימים שהיה חושך במצרים. המצרים התפלאו שבאותם ימים לא לקחו בני-ישראל כל דבר שמצא חן בעיניהם, ולכן נתנו לעברים כל מה שביקשו. ולא עוד אלא "ששנאתם לעבדים נתרופפה. כך דרכם של בני-אדם. מי שעושה חסד לחברו נעשה לבו טוב על חברו זה. העברים הוציאו מבתי המצרים כלי כסף וזהב ויחד עם זה הוציאו מלבותיהם של המצרים את שנאתם בת ארבעה הדורות..."

בדברי משה האחרונים שם המחבר בפיו של משה פסוקי מוסר משלו, האפיינים

את השגעון הגדול שפשט באירופה ולישב אותו בתודעתו. כוונה זו עולה מתוך כתיבתו הבלטריסטית, לאחר ששנים רבות עסק כרופא ברישום תרופות. במונולוג שלו עם הקורא, שבסוף הסיפור, הוא מדווח על שני מאורעות שמצאוהו—כאשר ניצל מהסתבכות עם המשטרה בשנות המלחמה, וכאשר נפטר משיעול מציק ומחניק בזכות השמדת כתב-יד של נובילה על השטן. שנים רבות לאחר-מכן היה נאבק עם יצרו שפיתה אותו לכתוב את הנובילה מחדש.

והנה באותם ימים מת ידידו מנוער אשר מסר נפשו על הצלת אנשים טובעים בים. מיד לאחר-מכן חלה ונפטר ידיד שני. המחבר התפלל אז לשטן שירפה מטרפו, אך תפילתו לא נענתה. אף-על-פי-כן נתן ד"ר כלב דעתו לפירסום הנובילות הכלולות בספר, שבהן השטן משמש דמות ראשית. למעשה מעלה המחבר מוטיבים מספר איוב ומ"פאוסט" בעיבוד חפשי ומודרני, אלא שכשרונו הספרותי אינו מספיק לו. ניכר אמנם שד"ר א. כלב השקיע בחיבורו עבודה רבה ועשה כמיטב יכלתו להעלות על הכתב תיאורים עזי-רושם מעלילות השטן בחיינו. אלא שהעימות עם השטן—בכתיבה כמו בחיים—מצריך כוחות גדולים. ואם גם הדרך לגיהנום רצופה כוונות טובות, כמו שאומרים, אין די בהן להתמודדות עם השטן.

משה

סיפוריו של בן-ציון פירר על משה בנויים על יסודות התנ"ך והמדרש. מן ה"הלכה" שבתורה ומן האגדה שבספרות התלמודית מבקש המחבר "לחבר את הזמן בו נכתבו הדברים". מטרה נאה ומכובדת, אבל איך מגיעים אליה—בפרט כשהמחבר מאמין בתורה מן השמיים ויודע את האיסור החמור של לא תוסיפו ולא תגרעו. ברור לו גם

* בן ציון פירר : משה (סיפור מקראי) ; מס' דה, 1973 ; 377 עמ'.